

СЕКЦІЯ 7. СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНФОРМАЦІЙНУ СВОБОДУ ПРИ ФОРМУВАННІ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Гуйван П. Д.

*кандидат юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Полтавського інституту бізнесу
м. Полтава, Україна*

Саме в царині належного та демократичного обороту інформації українська правова система найбільше пробуксовує останнім часом. Вона відверто не справляється зі стрімко зростаючими потребами суспільства та з технічним прогресом, що швидко розвивається в галузі інфовідносин. Особливо відчуваються прогалини в сфері організації вільного доступу до соціально значимої інформації, котра має надаватися усім заінтересованим особам органами державної влади, що є розпорядниками подібних відомостей. Те ж саме спостерігається і стосовно встановленої законодавчо прозорості діяльності органів, які формують та управляють національним судівництвом. Тож, не секрет, що дана ланка державного управління останніми роками переживала надглибоку кризу. Це вилилося у результат, коли рівень довіри суспільства до судових установ, включаючи і найвищі у країні, досяг мінімального рівня за всю історію.

Дана проблематика неодноразово піднімалась у наукових працях. Проте, з огляду на об'ємність та значущість тематики, дослідження у цій царині мусять продовжуватися. Продовжують залишатися недостатньо вивченими чинники, які впливають на організацію справедливого судочинства в частині відкритості та чесності процедур добору. Недостатньо вивчені окремі аспекти застосування права щодо прозорості діянь органу судового врядування, які останнім часом навіть на рівні Закону України набули негативного вираження. Як теоретична думка, так і законодавство потребують чітких відповідей на ці питання. Доктринальне напрацювання юридичних підходів щодо ефективності реформування судової системи як однієї із головних засад справедливого процесу потребують окремого дослідження. При цьому з урахуванням сучасних концепцій про ефективність права, основна

увага має акцентуватися на практичній діяльності українського органу судового врядування – Вищої кваліфікаційної комісії суддів, зокрема, при організації і проведенні добору до Верховного Суду.

В науці прийнято вважати, що інформація становить певну сукупність відомостей, що об'єктивно існує в просторі та становить певну частину матеріального світу у вигляді просторових явищ [1, с. 172]. Вона в цьому відношенні є складовою правового статусу управленої особи, уповноваженої на отримання відомостей, і відповідно – зобов'язаного на надання доступу до неї суб'єкта. В царині відносин щодо формування національної судової системи, зокрема, забезпечення імперативно запровадженої Законом відкритості та прозорості адміністративних процедур з даного приводу, лише лінивий останнього часу не виказував своїх серйозних претензій. І, насправді, для цього малися цілком реальні та вагомні підстави.

Адже учасники добору, журналісти, міжнародні спостерігачі – всі виявилися однотайними з приводу того, що конкурс на посади судді Верховного Суду, який проводився ВККС упродовж 2016–2019 років, був вкрай закритим, непрозорим, що, окрім порушення приписів чинного спеціального законодавства, також призвело до численних махінацій, зловживань корупційного гатунку і різних оборудок з встановленням результатів конкурсу. Вказані вчинки органу судового врядування отримали адекватну оцінку вищого законодавчого органу України, який переважною кількістю голосів негайно припинив діяльність ВККС, та додатково заборонив її членам балотуватися до нового складу даного органу. Головним чинником, що був покладений в основу подібного висновку, була закритість діяльності комісії, приховування нею результатів та мотивів оцінювання кандидатів на посади суддів Верховного Суду, що призвело до значних зловживань в межах конкурсу.

Найбільш помітним, а відтак, максимально критикованим громадською негативною явищем була абсолютно закрита діяльність ВККС при проведенні усіх етапів конкурсу до ВС. Скажімо, Комісія відмовила журналістам та окремим кандидатам у опублікуванні письмових робіт, що були написані під час першого етапу конкурсу. Також неможливо дізнатися, які бали поставили ті чи інші члени комісії кожному з конкурсантів. Цю інформацію засекретив 21 червня 2016 року своїм наказом голова комісії Сергій Козьяков. На журналістський запит у ВККСУ відповіли, що «до матеріалів проведення іспиту належить, зокрема, екзаменаційна відомість оцінювання практичного завдання», а ця інформація включена до переліку відомостей, що становлять службову інформацію у ВККСУ, тому ознайомитися з нею «не вбачається можливим» [2]. Але подібне твердження відверто суперечить чинному

національному законодавству про доступ до публічної інформації. Відповідний Закон України № 2939-VI вказує виключний перелік інформації, що може відноситися до службової: це така, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішньому службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; а також така, що зібрана в процесі оперативного-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці. Тож, вказані очільником органу влади відомості не можуть бути обмеженими для соціуму.

Одним з найбільших зловживань, яких регулярно припускалася Комісія під час проведення добору, є умисне нехтування прямими приписами Закону «Про судоустрій і статус суддів» та Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення (власне, це два основних нормативних акти, які регулюють діяльність ВККС щодо порядку та методики проведення конкурсу) стосовно відкритості та прозорості вчинюваних дій. Натомість, добір вівся суцільно у закритому режимі. Про це неодноразово наголошували журналісти, експерти і учасники конкурсів, члени громадських організацій. Зокрема, Вища кваліфікаційна комісія суддів України засекретила значну частину інформації про конкурс, у тому числі, зразки тестових і практичних завдань, самі роботи кандидатів, а також індивідуальні персоніфіковані оцінки, виставлені членами ВККСУ за практичні роботи конкурсантів [2]. Комісія, керуючись отриманими від тодішньої влади індульгенціями, взагалі чихати хотіла навіть на судові рішення, які зобов'язували її надати приховувану нею публічну інформацію [3], а ті з конкурсантів, хто намагався у подібний спосіб якось збільшити відкритість процедури, відразу ж попадали у список «непрохідних» з відповідними наслідками цього.

Найбільше публічних нарікань, як вже вказувалось, викликала непрозорість встановлення результатів виконання практичних завдань. Попри те, що громадськість неодноразово закликала ВККС опублікувати практичні завдання для кандидатів до Верховного Суду, їхні роботи, а також оцінки членів Комісії за результатами конкурсу [4], прохання забезпечити прозорість оцінювання практичних завдань були проігноровані Комісією. Між тим, подібні вимоги щодо опублікування робіт та оцінок були зумовлені не лише приписами Закону про відкритість конкурсу, а і, зокрема тим, що аналіз результатів демон-

стрував видимі відхилення від кривої нормального розподілу результатів або, іншими словами, свідчив про високу ймовірність втручання у визначення результатів [5]. При цьому слід відмітити непослідовність діянь самої Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у питанні відкриття доступу до текстів практичних завдань, виконаних кандидатами на посаду суддів Верховного Суду. Спочатку самі члени комісії оголошували про такі наміри, представники ВККС не заперечували проти максимальної прозорості, в тому числі і розкриття робіт. Тим більше, що задля прозорості конкурсу цього вимагала Громадська рада доброчесності. Адже на словах представники ВККС і найвище керівництво держави переконували українське суспільство і міжнародних донорів у тому, що конкурс відбувається чесно і прозоро. Більше того, як зазначив керівник ВККСУ Сергій Козьяков у публікації, «якщо кандидати хочуть, вони можуть взяти у ВККС свої роботи та опублікувати їх самостійно. Поки що лише один не задоволений своєю оцінкою кандидат це зробив, і одразу отримав неприємну критику своєї роботи» [6].

Але в подальшому ситуація різко помінялася. Роботи не лише не публікувалися, але також не видавалися учасникам навіть на їхній законний запит на інформацію. Очевидно, є що приховувати. Скажімо, серед інсайдерів в обороті перебувають відомості стосовно того, що окремим «своїм» кандидатам, які невдало написали практичні завдання, дали можливість їх переписати. Це пояснює затримку у підведенні підсумків результатів виконання практичних завдань: замість задекларованих у публічно оприлюдненому ВККСУ графіку проведення конкурсу декількох днів перевірка та оцінювання робіт відбувалися майже півтора місяця. При цьому, як кажуть, переписування робіт вказаних домашніх для влади кандидатів відбувалося шляхом простого копіювання робіт переможців. Тож, коли надати доступ суспільству до усіх практичних робіт, воно по-перше, може бути здивованим наявністю текстів-близнюків, а по-друге, – вражене різними оцінками дуже схожих за змістом праць. Спростувати таку міцну переконаність соціуму, яка підривала довіру до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та до держави Україна в цілому, можна було б лише у один єдиний спосіб – надати доступ до практичних робіт усіх конкурсантів до Верховного Суду. Але Комісія цього не зробила, чим і пришвидшила свій вирок. На переконання фахівців, добір суддів проводився незаконно, оцінки Комісії були запропоновані ззовні, без будь-якого конкурсу, відтак, ВККС не може дати зрозуміле пояснення їхніх складових, не кажучи вже про обґрунтованість і мотивованість.

Література:

1. Право інтелектуальної власності. Підручник. / За ред. О. А. Підопригори, О. Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 624 с.
2. Значну частину інформації про конкурс до Верховного суду приховують, – журналісти. iPress.ua. URL: https://ipress.ua/news/znachnu_chastynu_informatsii_pro_konkurs_do_verhovnogo_sudu_pryhovuyut_zhurnalisty_208676.html
3. Конкурс до Верховного суду: починаємо розмотувати клубок. Роман Брегей 01.06.2017 21:34 Коментарі. URL: <http://ua.racurs.ua/1570-konkurs-do-verhovnogo-sudu-pochynaiemo-rozmotuvaty-klubok>
4. РПР вимагає від ВККС оприлюднити роботи та оцінки кандидатів на посади суддів Верховного Суду. URL: <https://rpr.org.ua/news/rpr-vumahaє-vid-vkks-oprylyudnyty-roboty-ta-otsinky-kandydativ-na-posady-suddiv-verhovnoho-sudu/>
5. Маніпуляції з результатами конкурсу до Верховного Суду: статистичні докази / Блог Михайла Жернакова /. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhernakov/58e4a2e32738e/f>
6. Козьяков С. «Чистилище» Верховного Суду: що вийшло з першого в історії країни конкурсу суддів». Новое Время 3 травня 2017 року URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/chistilishche-verhovnogo-sudu-shcho-vijshlo-z-pershogo-v-istoriji-krajini-konkursu-suddiv-1084418.html>